
ANDREW WILSON, MIKO FLOHR, *URBAN CRAFTSMEN AND TRADERS IN THE ROMAN WORLD*, OXFORD STUDIES ON THE ROMAN ECONOMY. OXFORD; NEW YORK: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2016. XVI, 408. ISBN 9780198748489

Volumul *Craftsmen and Traders in the Roman World* editat de Andrew Wilson și Miko Flohr reunește studiile și comunicările prezentate în cadrul unui workshop intitulat *Beyon Marigrality: Craftsmen, Traders and the Socio-Economic History of Roman Urban Communities*, organizat de Oxford Roman Economy Project și desfășurat la Wolfson College, Oxford, Marea Britanie, în perioada 21-23 iulie 2011. Acest proiect face parte dintr-o inițiativă mai amplă a seriei editoriale *Oxford Studies on the Roman Economy* a cărei principală direcție editorială este economia antică din bazinul Mării Mediteraneene în timpul stăpânirii romane.

Demersul s-a materializat prin publicarea a 16 studii, împărțite în patru capitole sau teme principale, care au ca numitor comun aspectele micro-economice ce definesc lumea comerțului și a meșteșugurilor, în detrimentul climatului macro-economic. Unul dintre argumentele aduse de editori în favoarea acestei optici este conturarea unei imagini de ansamblu a economiei romane antice prin prisma înțelegerii profunde a elementelor de bază ale acesteia. Mai mult decât atât, se pune accentul pe existența unei relații simbiotice între economie și societate, ambele influențându-se reciproc.

În partea introductivă cei doi editori fac o trecere în revistă a temelor discutate în cele 16 articole, introducând interesele academice ale autorilor, atingând subiecte ca istoricul cercetării, mediul socio-economic ori rolul pe care meșterii și negustorii îl au în spațiul urban antic.

Primul capitol (*Approaches*) este compus din trei studii, iar principalul subiect cuprinde numeroasele dezbateri ce s-au purtat de-a lungul timpului despre negustorii și meșterii romani. Dacă primul studiu, ce aparține chiar editorilor volumului, privește problema din perspectiva tradiției anglo-saxone și germane, cel de al doilea articol (*Twentieth-Century Italian Scholarship on Roman Craftsmen, Traders, and their Professional Organizations*) prezintă perspectiva cercetătorilor italieni din sec. XX, iar în finalul articolului se aduc în prim plan direcții de cercetare recente din Italia. Ultimul studiu al lui Jean-Pierre Brun (*The Archaeology of Roman Urban Workshops: A French Approach?*) discută problema istoriografiei franceze și modul în care aceasta a tratat problema, în funcție de curentele istoriografice. De asemenea, ne este prezentat programul Artifex ce se desfășoară la Pompeii și în sudul Italiei, al cărui scop a fost adunarea de cât mai multe date arheologice și interpretarea strict a acestora, fără a încerca teoretizarea problemelor ce țin de economie.

Al doilea capitol (*Strategies*) însumează patru studii ce se concentrează pe comerț, producție și piață. Studiul lui Candace Rice, *Mercantile Specialization and Trading Communities: Economic Strategies in Roman Maritime Trade*, discută comerțului maritim, ținând cont de negustori, producători, piață, logistică și modul de organizare, cu scopul identificării mecanismelor interne ce alcătuiesc procesul de derulare al comerțului maritim. Kai Ruffing (*Driving Forces for Specialization: Market, Location Factors, Productivity Improvements*) se folosește de inscripții, atât grecești cât și latine, alături de studiul papirilor pentru a sublinia faptul că piața dicta gradul de specializare al meșteșugurilor și negoțului, acestea fiind direct proporționale și în același timp influențate de regiunea unde se aflau. Următoarele două studii ale lui Carl van Driel-Murray (*Fashionable Footwear: Craftsmen and Consumers in the North-West Provinces of the Roman Empire*) și Nicolas Monteix (*Contextualizing the Operational Sequence: Pompeian Bakeries as a Case Study*) se ocupă de descoperirile de încălțări din provinciile din nord-vestul Imperiului Roman, respectiv de brutăriile din Pompeii. Dacă primul demers vrea să analizeze producția de încălțăminte, având la baza o teorie economică cel de al doilea prezintă modul în care spațiul intern al brutăriilor a fost modelat de cererea tot mai mare de produse de panificație.

Partea a treia (*People*) a cărții este cea mai întinsă, cuprinzând cinci studii ce se concentrează pe oamenii implicați în activitățile de meșteșugit, artizanat și comerț. Christel Freu (*Disciplina, patrocinium, nomen: The Benefits of Apprenticeship in the Roman World*) subliniază importanța uceniciei în peisajul economic roman, bazându-se pe mărturiile din *didaskalikai* - contracte de ucenicie din Egipt. Lene Larsson Loven în *Women, Trade, and Production in Urban Centres of Roman Italy* prezintă gradul de implicare al femeilor în centrele de producție și negoț și totodată dorește să identifice rolul pe care acestea îl jucau în peisajul economico-profesional. Ipotezele sale sunt bazate atât pe date epigrafice cât și pe analiza unor monumente funerare. Chiar dacă autoarea textului este de acord că majoritatea surselor prezintă femeile într-un mod stereotipic, având în grijă casa și copiii, acesta conchide prin faptul că femeile ce erau implicate în activități de meșteșugit-negoț sunt elemente cheie ale vieții

socio-economice, la fel ca bărbații. În *Freedmen and Agency in Roman Business*, Wim Broekaert prezintă rolul pe care oamenii eliberați din sclavie l-au jucat în economia urbană și modul în care au interacționat cu patronii. Cel de al patrulea studiu ce aparține lui Nicolas Tran (*The Social Organization of Commerce and Crafts in Ancient Arles; Heterogeneity, Hierarchy, and Patronage*) are la bază un număr de 37 de inscripții din Arles ce fac referire la diferite profesii. Realizează o ierarhizare a *corpora* și a activităților economice din Arles. Ultimul articol din acest capitol îi aparține lui Ilias Arnaoutoglou (*Hierapolis and its Professional Associations: A Comparative Analysis*) ce face o cercetare comparativă, având la bază dovezile epigrafice despre asociațiile profesionale din Hierapolis. Acestea sunt puse în balanță față de cele din Saittai sau Thyateira. Ajunge la concluzia că elementele specifice unei zone modelează comunitățile asociațiilor profesionale.

Ultimul capitol (*Space*) este compus din 4 articole și debutează cu studiul lui Penelope Goodman despre *Working Together: Clusters of Artisans in the Roman City* ce aduce în discuție tendința de a se grupa a artizanilor în anumite zone. Pentru a-și expune mai bine punctul de vedere, autoarea s-a folosit de exemple din sec XVIII-XX din Birmingham sau din sec XVIII din Amsterdam, de asemenea aduce în prim plan exemple din Pompeii, Timgad sau Silchester. Kerstin Droß-Krüpe vorbește în *Spatial Concentration and Dispersal of Roman Textile Crafts* de modul în care atelierelor de textile erau dispersate în provincia Egipt, în timpul Imperiului Roman. Ajutându-se de teorii moderne, autoarea demonstrează faptul că pentru manufactura textilă nu era rentabilă existența aglomerărilor de atelierelor. *Industry and Commerce in the City of Aquincum* de Orsolya Láng reprezintă un demers prin care autoarea și-a propus să expună greutățile pe care le întâmpina atunci când vrei să identifici atelierelor în teren. Mai mult decât atât, suntem introduși în fascinanta poveste a clădirii XXIX din zona de nord-est a cetății, a cărei cercetare pornește încă de la sfârșitul sec XIX. Clădirea era locuită de comercianți și meșteri și servea ca atelier și magazin de desfacere. Ultimul studiu (*The Potters of Ancient Sagalassos*) aparține lui Jeroen Poblome și se confruntă cu recrearea vieții cotidiene a olarilor din Sagalassos (Turcia). Chiar dacă săpăturile arheologice sunt reduse ca întindere, autorul a putut să contureze modul în care vechii olari puteau să-și procure materia primă, ce statut aveau ori cum contextul social a reprezentat un element activ în modelarea pieței.

Finalul volumului este reprezentat de un index. Adicional textelor, pentru o mai bună înțelegere a problemelor ridicate, ne sunt prezentate atât imagini (74) cât și tabele (8).

Este important de subliniat utilitatea unui astfel de demers care a izbutit să adune studii diverse ca teme și mod de abordare, dar care a reușit să creioneze elementele microeconomiei romane și să identifice noi supoziții după care jucătorii economici și-au ghidat activitatea.

IOANA IULIA MANEA
Muzeul Municipiului București
yoanna.manea@gmail.com